INGLIZ TILINI O‘QITISHDA INTERFAOL USULLAR OG‘ZAKI NUTQNI TAKOMILLASHTIRISH VOSITASI SIFATIDA

Yusupova Sabina Umedovna
Ipak Yo'li xalqaro turizm universiteti magistratura bitiruvchisi, Samarqand shahri, O‘zbekiston

Annotatsiya

Maqolada ingliz tilini o‘qitishning interfaol usullari va ularning talabalar og‘zaki nutqini rivojlantirishdagi o‘rni ko‘rib chiqiladi. Til haqidagi bilimlarni uzatishga yo‘naltirilgan an'anaviy o‘qitish modeli kommunikativ kompetensiyani yetarli darajada shakllantirmasligi asoslab beriladi. Eng samarali interfaol usullar: rolli o‘yinlar, munozaralar, juftlik va kichik guruhlarda ishlash, loyiha faoliyati, topshiriqqa asoslangan o‘qitish (task-based learning) hamda raqamli vositalar tavsiflangan. Pedagogning nutqiy muloqotni tashkil etuvchi va fasilitator sifatidagi roli alohida ta'kidlangan. Interfaol usullarni muntazam qo‘llash talabalarning nutqiy faolligi, ravonligi va o‘ziga ishonchini oshirishi, bu esa turizm va mehmondo‘stlik sohasining bo‘lajak mutaxassislari uchun ayniqsa muhim ekanligi xulosa qilingan.

Kalit so‘zlar: interfaol o‘qitish, ingliz tili, og‘zaki nutq, kommunikativ kompetensiya, rolli o‘yin, topshiriqqa asoslangan o‘qitish, hamkorlik, nutqiy faollik.

Abstract

The paper examines interactive methods of teaching English and their contribution to the development of students' speaking skills. It argues that traditional knowledge-transmission approaches do not sufficiently develop communicative competence. The article describes role-plays, discussions, pair and group work, project-based learning, task-based learning and digital tools, and highlights the teacher's role as a facilitator of speech interaction. It is concluded that systematic use of interactive methods increases learners' speaking activity, fluency and confidence, which is especially important for future tourism and hospitality professionals.

Keywords: interactive learning, English language teaching, speaking skills, communicative competence, role-play, task-based learning, collaboration.

Kirish

Globallashuv sharoitida ingliz tili xalqaro muloqotning asosiy vositasiga aylandi, jumladan turizm sohasida ham, bu yerda og‘zaki nutqni erkin egallash kasbiy zaruratdir. Biroq amalda grammatika va leksikani yaxshi biladigan ko‘plab bitiruvchilar spontan muloqotda qiyinchiliklarga duch keladi. Buning sababi ko‘p jihatdan o‘quvchi axborotning passiv qabul qiluvchisi bo‘lib qoladigan reproduktiv ish shakllarining ustunligidadir.

Xorijiy tillarni o‘qitishning zamonaviy metodikasi urg‘uni «til haqida o‘qitish»dan «tilni qo‘llash orqali o‘qitish»ga ko‘chirmoqda. Bunga barcha ishtirokchilarning faol hamkorligiga asoslangan interfaol yondashuv mos keladi: talaba–talaba, talaba–o‘qituvchi, talaba–o‘quv muhiti. Ushbu ishning maqsadi

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

interfaol usullarning mohiyatini ko‘rib chiqish va ularning ingliz tili darslarida og‘zaki nutqni takomillashtirishdagi imkoniyatlarini aniqlashdan iborat.

Interfaol o‘qitishning nazariy asoslari

Interfaol yondashuvning nazariy asosini L. S. Vigotskiyning sotsiomadaniy konsepsiyasi tashkil etadi: unga ko‘ra, oliy psixik funksiyalar rivojlanishi ijtimoiy hamkorlik jarayonida kechadi, o‘qitish esa «yaqin rivojlanish zonasi»da, ya’ni o‘quvchi hamkor yoki pedagogdan ko‘mak olganda eng samarali bo‘ladi (Vygotsky, 1978). Til o‘rganishga nisbatan bu nutqiy ko‘nikmalar avvalo dialogda shakllanishini bildiradi.

Kommunikativ yondashuv ham muhim ahamiyatga ega bo‘lib, uning markazida tilni muloqotning real maqsadlari uchun qo‘llash qobiliyatini shakllantirish turadi (Littlewood, 1981; Richards & Rodgers, 2014). S. Krashen tushunarli til materiali (input) va hissiy to‘siqning pasayishi ahamiyatini ta’kidlagan (Krashen, 1982), M. Sueyn esa «chiquvchi nutq» gipotezasida (output hypothesis) aynan o‘zi fikr shakllantirish zarurati o‘quvchini grammatik va leksik shakllar haqida oylashga majbur qilishini ko‘rsatgan (Swain, 1985). M. Long o‘z navbatida tilni egallashda o‘zaro hamkorlik va «ma’noni kelishib olish» (negotiation of meaning) rolini ko‘rsatgan (Long, 1996).

Shunday qilib, interfaol o‘qitishni o‘quv jarayonini shunday tashkil etish deb ta’riflash mumkinki, unda bilim va ko‘nikmalar birgalikdagi faoliyat, dialog va fikr almashish jarayonida shakllanadi, har bir ishtirokchi o‘z hissasini qo‘shadi va fikr-mulohaza oladi.

Og‘zaki nutqni rivojlantirishning asosiy interfaol usullari

Rolli o‘yinlar va simulyatsiyalar. Real vaziyatlarni modellashtirish (mehmonxonada joy band qilish, turistlarni aeroportda kutib olish, ekskursiya o‘tkazish, mehmon shikoyatini hal qilish) talabalarga kasbiy ahamiyatga ega nutqiy modellarni xavfsiz sharoitda mashq qilish imkonini beradi. Rolli o‘yin muloqot registrini tanlash, xushmuomalalik klishelaridan foydalanish va suhbatdosh gaplariga tez javob qaytarish malakasini rivojlantiradi (Harmer, 2007).

Juftlik va kichik guruhlarda ishlash. Juftlik va guruh ishi har bir talabaning nutqiy mashq vaqtini keskin oshiradi. An’anaviy frontal so‘rovda bitta o‘quvchi gapirsa, juftliklarda guruhning yarmi bir vaqtda gapiradi. Think–pair–share, information gap (axborot bo‘shlig‘ini to‘ldirish), jigsaw kabi usullar muloqotga real ehtiyojni uyg‘otadi, chunki hamkorlar turlicha ma’lumotga ega bo‘ladi.

Munozara va debatlar. Muammoli masalalarni muhokama qilish («Ommaviy turizm madaniy merosga ta’sir qiladimi?») dalillash, rozilik va e’tirozni bildirish, suhbat mavzusini qo‘llab-quvvatlash va o‘zgartirish ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Debatlar tanqidiy fikrlash va nutqning spontanligini shakllantiradi, bu esa ularni yodlangan monologlardan farqlaydi.

Topshiriqqa asoslangan o‘qitish (task-based learning). Bu yondashuvda til shakli o‘z-o‘zidan maqsad emas: talabalar mazmunli topshiriqni bajaradi (tur marshrutini tuzish, hudud taqdimotini tayyorlash, sayohat dasturini kelishib olish), til esa natijaga erishish vositasi bo‘lib xizmat qiladi (Willis, 1996; Ellis, 2003; Nunan, 2004). Topshiriq bajarilgach, tilni tahlil qilish bosqichi o‘tkaziladi, unda tipik xatolar tuzatiladi.

Loyiha faoliyati. Samarqand haqida reklama roligi, turistik buklet yoki virtual ekskursiya yaratish nutqiy, tadqiqotchilik va ijodiy faoliyatni birlashtiradi. Loyihani ingliz tilida ommaviy himoya qilish monologik nutqni va chiqish paytida o‘ziga ishonchni rivojlantiradi.

Raqamli va mobil texnologiyalar. Videokonferensiyalar, ovozli xabarlar, hamkorlikdagi ish platformalari, interfaol topshiriqli va nutqni aniqlash tizimli ilovalar auditoriyadan tashqarida mashq

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

qilish imkoniyatlarini kengaytiradi. O‘z nutqini yozib olib, keyin tahlil qilish talabalarga talaffuz va intonatsiya xatolarini payqashga yordam beradi.

O‘qituvchining roli va samaradorlik shartlari

Interfaol o‘qitishda pedagogning roli o‘zgaradi: u tayyor bilimlar manbai emas, balki tashkilotchi, maslahatchi va fasilitator bo‘lib chiqadi (Brown, 2007). Uning vazifalari maqsad va ko‘rsatmalarni aniq shakllantirish, guruhlarni tuzish, qulay psixologik muhitni qo‘llab-quvvatlash va o‘z vaqtida fikr-mulohaza berishdan iborat. Ravonlik ustida ishlashni aniqlik ustida ishlashdan farqlash tavsiya etiladi: nutqiy faollik paytida o‘qituvchi xatolarni qayd etadi, ammo gapiruvchini to‘xtatmaydi, tahlil esa topshiriq tugagach o‘tkaziladi.

Interfaol usullarning samaradorligi bir necha shartga bog‘liq: topshiriqlarning talabalar tayyorgarlik darajasi va kasbiy ehtiyojlariga mosligi; ish shakllarining xilma-xilligi; zaif talabalar uchun tayanch (leksik va grammatik ishoralar) mavjudligi; baholashda nafaqat to‘g‘rilik, balki kommunikativ natijani ham hisobga olish. Tipik qiyinchiliklar qatoriga til to‘sig‘i, xatodan qo‘rqish, juftliklarda ona tilidan foydalanish va guruhda notekis ishtirok etish kiradi. Ularni bartaraf etish aniq qoidalar, hamkorlarni almashtirib turish va har qanday fikr bildirishga urinishni rag‘batlantirishni talab qiladi.

Xulosa

Interfaol o‘qitish usullari tabiiy nutqiy muloqot uchun sharoit yaratadi, talabalarning motivatsiyasi va natija uchun mas’uliyatini oshiradi, shuningdek hamkorlik va tanqidiy fikrlash ko‘nikmalarini shakllantiradi. Rolli o‘yinlar, munozaralar, guruh ishi, topshiriq va loyihalar nutqiy mashq hajmini ko‘paytirish, ravonlik va o‘ziga ishonchni rivojlantirish, turizm sohasining bo‘lajak mutaxassislari uchun esa real kasbiy vaziyatlarga tayyorlanish imkonini beradi. Interfaol usullarni raqamli texnologiyalar bilan uyg‘unlashtirish hamda ularning samaradorligini aniq o‘quv guruhlarida empirik tekshirish istiqbolli yo‘nalish bo‘lib qolmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar (References)

1. Brown, H. D. (2007). Principles of language learning and teaching (5th ed.). Pearson Longman.
2. Ellis, R. (2003). Task-based language learning and teaching. Oxford University Press.
3. Harmer, J. (2007). The practice of English language teaching (4th ed.). Pearson Longman.
4. Krashen, S. D. (1982). Principles and practice in second language acquisition. Pergamon Press.
5. Littlewood, W. (1981). Communicative language teaching: An introduction. Cambridge University Press.
6. Long, M. H. (1996). The role of the linguistic environment in second language acquisition. In W. C. Ritchie & T. K. Bhatia (Eds.), Handbook of second language acquisition (pp. 413–468). Academic Press.
7. Nunan, D. (2004). Task-based language teaching. Cambridge University Press.
8. Richards, J. C., & Rodgers, T. S. (2014). Approaches and methods in language teaching (3rd ed.). Cambridge University Press.
9. Swain, M. (1985). Communicative competence: Some roles of comprehensible input and comprehensible output in its development. In S. M. Gass & C. G. Madden (Eds.), Input in second language acquisition (pp. 235–253). Newbury House.
10. Vygotsky, L. S. (1978). Mind in society: The development of higher psychological processes. Harvard University Press.
11. Willis, J. (1996). A framework for task-based learning. Longman.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.